

Категорія «національного» у літературно-критичній концепції Миколи Євшана набуває субстанціональності, яка лейтмотивом проходить крізь всю його творчість. Тому цілком логічно стверджувати, що дискурс національного був одним з визначальних для осмислення мистецького доробку того чи іншого автора.

Імперативи національності є важливими для Миколи Євшана особливо при міжкультурному діалозі з європейською естетикою. Тому й застерігає критик «...щоби, заходячи в тісніші зносини з чужими літературами, не затрачувати оригінальних прикмет своєї і не примушувати її надягати на себе чужі їй костюми, хоч би й які вони були принагідні, щоби, замість скріплення рідної літератури елементами чужих течій, не вносити розклад та отрую» [2, 312].

Надзвичайно гостро осмислюється категорія національного в останній період (публіцистичний) творчості Миколи Євшана і по суті стає програмою відбудови самостійності Української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко В. З нашої літературної критики / В. Дорошенко // Літературно-науковий вісник. – 1999. – Т. 53. – Ч. 1. – С. 199–208.
2. Євшан М. Критика Літературознавство Естетика / М. Євшан ; [упорядкування, передмова, примітки Наталії Шумило]. – К. : Основи, 1998. – 658 с.
3. Мухина Г. Естетика Миколи Євшана / Г. Мухина // Сучасність. – 1984. – № 4. – С. 24–33.
4. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
5. Шумило Н. Під знаком національної самобутності / Н. Шумило. – К. : «Задруга», 2003. – 354 с.

*Людмила УГЛЯЙ,
м. Ужгород,
Іван ЗИМОМРЯ,
м. Дрогобич-Ужгород*

ПРОЗА ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ ТА ТОНІ МОРРИСОН: РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕЦЕПЦІЇ

У художній літературі релігійні вірування мають, окрім символічного, ще й психологічно-емоційне значення [8, 334]. У цьому плані доцільно увиразнити, що в українському письменстві акцент покладено передусім на морально-етичний зміст християнського вчення. Християнська

концепція світогляду художньо переконливо втілена у прозовій творчості Е. Андієвської (1931). З метою цілісного розкриття образів вона вдається до широкого використання міфів, легенд, звичаїв, що презентують різні культурні традиції (антична, язичницька, індійська, християнська).

Вічні мотиви, за влучним формулюванням А. Нямцу, стали традиційними для загальнокультурної свідомості з огляду на здатність «моделювати важливі соціокультурні процеси епохи» [7,83]. У романі «Герострати» (1970) Е. Андієвська розкриває ідейність людського буття та божественного начала. З-під її пера геростратизм постає явищем, яке становить загрозу морально-духовному життю людини [6, 10]. Головний герой роману Антиквар у пошуках своєї ідентичності потрапляє у кризовий стан – ситуацію емоційного і розумового стресу, що тягне за собою зміни в структурі «Я-особи», коли переглядається система цінностей [5, 9]. У «Романі про добру людину» (1973) змальовуються життєві перипетії героїв на тлі історичних фактів. Герої роману – мігранти зі Східної Європи. В умовах Другої Світової війни вони перебувають у Міттенвальдському таборі. Єдиним прихистком рідного мовного середовища у замкнутому просторі для них стає релігія. Е. Андієвська ставить персонажів перед вибором добра і зла. Головний герой Дмитрик, перебуваючи в безвиході, приймав рішення, від яких залежало передусім його виживання. Проте у кризовій ситуації він усвідомлює, що у своєму житті не зробив нічого доброго для інших [2, 67]. Відтак він молить Бога порятувати його задля цієї шляхетної мети. У «Романі про людське призначення» (1982) йдеться про українських мігрантів, розсіяних по всьому світу. Письменниця не виділяє головного героя, а зображує націю як суб'єкт, до якого належить кожний індивід [6, 75]. Тому й життєве призначення протагоністів всезагальне й персональне водночас. У розумінні Е. Андієвської людське призначення полягає в пізнанні Бога: «Людині треба насамперед лікувати душу, перш ніж хатися за тіло» [3, 209]. Таким чином, романи Е. Андієвської постають втіленням концепції триєдності «Бог – Україна – людина». Мисткиня висвітлює загальнолюдські духовні цінності на тлі складних історичних подій та життєвих реалій ХХ ст. У цьому зв'язку примітним є твердження О. Астаф'єва: «Щоб ототожнитися із самим собою, треба було звільнитися від випадкового, плотської чуттєвості і вивести своє «я» назовні, поза тіло» [4, 22].

Для афро-американської культури питання розвитку духовності також має пріоритетну основу. Для африканців, насильно відірваних від коріння, релігія стала єдиним простором для свободи. Життєві реалії чорношкірих американців переконливо зображені у творчості сучасної

афро-американської письменниці Тоні Моррісон (1931). Вона розглядає багатогранність духовного світу афро-американців. Знаковим твором у її доробку є роман «Улюблена» («Beloved», 1987), за який авторка була удостоєна Нобелівської премії (1993) в галузі літератури. Провідною темою роману є рабство та його наслідки у постколоніальний період у США. У творі згадуються численні релігійні обряди, які допомагають чорношкірим жителям містечка Цинцинаті зцілитися від душевних ран. Роль духовного наставника відведена Бебі Саґз. Вона проповідує на лоні природи, через що її називають «позацерковним священиком» («un-churched preacher») [9, 87]. Ще одна картина релігійного обряду відтворює ритуальне очищення співом групи жінок. Вони прагнуть звільнити героїню Сети від страждань через вбивство своєї дитини. У романі Тоні Моррісон «Джаз» («Jazz», 1992) зображено руйнівну природу мегаполісу. Під його руйнівним впливом у героїв Джо та Вайолет нівелюється духовність, властива афро-американцям. Тут відчутна аллюзія до образів Адама та Єви. Потрапивши в тенета міського життя з провінції, герої не в змозі вирватись із нього безслідно для їхнього внутрішнього стану.

Основна ідея прозових зразків Емми Андієвської та Тоні Моррісон полягає у заклик до єдності своїх народів через духовне зцілення. Звідси – істотна роль у їхній прозі релігійних мотивів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андієвська Е. Герострати / Е. Андієвська. – Мюнхен: «Сучасність», 1971. – 500 с.
2. Андієвська Е. Роман про добру людину / Е. Андієвська. – Київ: «Орій», 1993. – 270 с.
3. Андієвська Е. Роман про людське призначення / Е. Андієвська. – Мюнхен: «Сучасність», 1982. – 454 с.
4. Астаф'єв О. Поетичні системи українського зарубіжжя / О. Астаф'єв. – Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2005. – 64 с.
5. Байер О. О. Життєві кризи особистості. Навчальний посібник / О. О. Байер. – Дніпропетровськ: В-во ДНУ, 2010. – 244 с.
6. Зимомря І. Романи Емми Андієвської: психологічний дискурс / І. Зимомря. – Дрогобич: «Коло», 2004. – 146 с.
7. Нямцу А. Е. Фантастические парадоксы человеческого мира / А. Е. Нямцу. – Черновцы: «Рута», 1998. – 120 с.
8. Brooks C. Community, religion, and literature: Essays / C. Brooks. – Columbia: University of Missouri Press, 1995. – 334 p.
9. Morrison T. Beloved / T. Morrison. – New York: Penguin, 1987. – 324 p.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ АМБІВАЛЕНТНОСТІ У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Вивчення семантичних зв'язків у структурі будь-якого слова чи речення (І. Кобозева, М. Нікітін, О. Селіванова), що організують системність лексики, є однією з основних проблем сучасної семантики, яка спрямована на виявлення закономірностей лексико-семантичної сполучуваності мовних одиниць (С. Кацнельсон, М. Кочерган) та причин її порушення (І. Вихованець, Г. Гельбіг), з'ясування семантичного узгодження слів у реченні й тексті (З. Денисенко, О. Селіванова).

У рамках сучасної комбінаторної семантики актуальним є дослідження можливості існування у словах декількох значень (Ю. Апресян, А. Залізняк, М. Нікітін), їх окремої чи одночасної реалізації у художньому тексті (Т. Ніколаєва, В. Санніков, О. Урисон), здатності слів до плавного переходу одного значення в інше (О. Селіванова) залежно від більшої чи меншої міри невизначеності у контексті.

У сучасній семасіології термін «амбівалентність» використовують на позначення словом одночасно двох або трьох значень. Під поняттям амбівалентності розуміють поєднання декількох значень лексичних одиниць різного лінгвістичного статусу (слів, словосполучень, речень, надфразних єдностей) у художньому тексті загалом (І. Гетман, Н. Котова, Г. Хрестолобова), і у постмодерністському зокрема (О. Бабелюк, Ю. Главацька, В. Карловська).

З погляду лексико-семантичного підходу амбівалентність трактують як «реалізацію двох (або трьох, що буває дуже рідко) парадигматично протилежних елементів плану змісту, які можуть бути як окремі значення слова, так і семи». У широкому значенні амбівалентність розглядаємо як ознаку художнього тексту, зокрема постмодерністського, у якому лексичне значення мовних одиниць залежить від контексту окремого фрагменту тексту або цілого тексту загалом, яке є не конкретним, а амбівалентним, невизначеним, суперечним, що й породжує множинність інтерпретації. У вузькому значенні амбівалентність визначаємо як наявність у тексті полісемантичних і неоднозначних значень слова на рівні словосполучення або речення, тобто в рамках мікроконтексту.